

MONUMENTU MEGALITIKOAK LOS MONUMENTOS MEGALÍTICOS

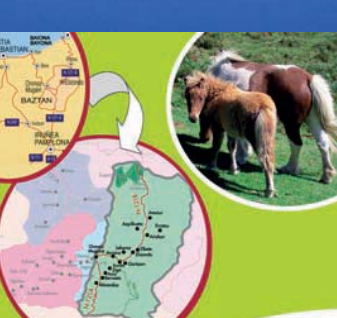
Baztan ezagutzen diren 600 bat megalitik ("mega", granda, "litos", "piedra") argidoak por los primeros grupos humanos de productores, agricultores, ganaderos, mineros...) que se asentaron en el valle, desde hace unos 5.000 años hasta la llegada de los romanos. En estos senderos balizados podrás visitar algunos (ver símbolos).

Zaharrena, Trikuriak edo Miru Harriak eta Tumulua edo harriko mukuribiri hauak dira. Hilobi kolektibo hauek (6-12 mt. diametro eta 0,5-2 mt. garaia) kalkolito eta brontze Aroetan zehar asuski hedatu ziren Baztanen. Eklidarantz orientatuak, beraie tan hilobez gerturatuak, baina tera "atua", hau da, harriko eta metalteko arnak, lanabesak... paratzen zituzten, ziuraski bertze bitziza baten itxaropenan. Tamaina eta ixura beretsua izanagatik trikuriak erdian hilganbara bane arakusten dute, ez ordeat tumuluek.

Los más antiguos, grandes dolmenes y túmulos circulares (6-12 mt. de diámetro y 0,5-2 de altura) tuvieron su gran desarrollo en las épocas del Bronce y del Hierro y son sepulcros de inhumación colectiva, orientados al Este en las que acompañando los restos de los difuntos depositaban abundante ajuar funerario: armas, utensilios, adomos de piedra y de metal, junto con recipientes de cerámica, posiblemente en la creencia de otra vida. Se diferenciaban por la presencia de cámara sepulcra formada con grandes losas y cubiertas (dólmene), o por la ausencia de ella (túmulos).

MAPA ETA IBILIDE BALIZATUAK

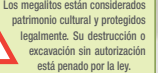
Gero, K.A. azken milurtekoaren erdi aldean (Burdin Aroan) eta indoeuropear azken etorrierekin batera, errausketa erribozabaltzen da guzto mendietan eta horren lekuko ditugu Harrosteak (edo "Mairu Hilariak" he-men), harriekin eginko biribildak eta tumulu bikiak. Horien erdi-erdian hildakoaren erantsen zati bat pausatzen zuten. Neurri ezberdinekoak, 2-12 mt. diametro, batzuk tumularrak, bertzeak mukuribiriak edo gabe, hari haundiekino eta txikiak eginak.

Zutarrak edo Menhirak lehenago aipatu garai guztietan izan ziren eraiak, biter ekonomiko eta militarren erakusle bezala, lurraren jabetzaren ikurrak edo eta garaioko pertsona ospetsu eta nagusi inrudi, beti dira ikusgarriak

Megalitoak ondare kulturala izendatu eta legeak babesten ditu. Beraien ondarea eta edo balmenik gabe induskatuz aigoratzu daude.

PR-NA 6 "ARITZAKUN"

Urlegi-Antestegi-Aritzakun Itegi-Urlegi

Aritzakungo errekan barna, bertako frontoia, eskola zaharra eta erromatarren garaiko metalezkoak ("Minteko Zokoa") bisitatu.

Urlegi-Liburu Ateak (Orondotik Gorraindrako atzetik, 3 p.k.-an).

Antestegi eta Urlegi lepoan artaban (2,1 km). Gorraindrako errepidetan (p.k. 9), estacion megalitica de Maistrugin.

Por el valle de Aritzakun, visitando su frontón, la antigua escuela y las ruinas de época romana ("Minteko Zokoa").

Urlegi-Liburu Ateak (carretera de Orondo a Gorraindrako, p.k.3).

Tramo entre Antestegi y Urlegi (2,1 km). En la carretera a Gorraindrako (p.k. 9), estacion megalitica de Maistrugin.

ARITZAKUN

- Urlegi
- Antestegi
- Aritzakun
- Minteko zokoa
- Baio

SL-NA "ALKURRUNTZ"

Lizamaeka-Zureta(Eslerria) Alkurruntzeko lepoa-Lizamaeka

Alkurruntz mendiko ingurubidea, hainbat megalito bisitatu. Alkurruntzeko kaxkaxo sinigrafia estazioa badago.

Senderoa inguruko Alkurruntz, con varios megalitos. En la cima de Alkurruntz existe una estacion sinigrafica.

Area Recreativa de Lizamaeka (Orondo), en la carretera N-121 E. La ladera de Artubieta es muy expuesta y el sendero es muy borroso con niebla.

Senderoa inguruko Alkurruntz, con varios megalitos. En la cima de Alkurruntz existe una estacion sinigrafica.

Area Recreativa de Lizamaeka (Orondo), en la carretera N-121 E. La ladera de Artubieta es muy expuesta y el sendero es muy borroso con niebla.

ALKURRUNTZ

- Lizamaeka
- Zureta
- Betarri
- Alkurruntz
- Artubieta

SL-NA "ELORRIETA"

Itegi-Olatu-Nekalitz-Eslerria Nekalitz-Itegi

Eslerriako lepoa megalitiko ibilideta. Olatuko Eko magal hamiltuztuak.

Senderoa a la estacion megalitica del collado de Eslerria y retorno por el barranco E. de Olatu.

Alto de Itegi, en la carretera Urlegi-Baigorri. Servicios de hosteleria.

En Eslerria se cruzan itinerarios balizados. Sendra resbaladiza por el barranco E. de Olatu.

ELORRIETA

- Itegi
- Olatu
- Nekalitz
- Eslerria

SL-NA 12 "XORROXIN"

Erratzu-Gorostapalo-Xorroxin Inubi-Erratzu

Xorroxin urjauziak, ohiaren erdian, Baztango paisia leunarekin kontrastatzen egiten da.

La cascada de Xorroxin, en la espesura del bosque, contrasta con el suave paisaje de Baztan.

Erratzu plaza. Ez da komeni Gorostapalo auzoan kotxea aparatuzea.

Urujauzia iristeko iharbegiko erreka zeharkatu behar da, haren gainetik saltokoa.

Recorrido al valle y barrio rural de Iharbegi, en las laderas del monte Auza.

Plaza de Erratzu. No se recomienda aparcar vehiculos en el barrio Gorostapalo.

Acceso a la cascada por el cauce del río Iharbegi, saltando las piedras.

XORROXIN

- Erratzu
- Gorostapalo
- Xorroxin
- Inubi

PR-NA 7 "IHARBEGI"

Erratzu-Zubipunta-Iharbegi Xorroxin-Gorostapalo-Erratzu

Iharbegiko bailara eta nekazal auzoak bisitatu.

Recorrido al valle y barrio rural de Iharbegi, en las laderas del monte Auza.

Plaza de Erratzu. No se recomienda aparcar vehiculos en el barrio Gorostapalo.

La cascada de Iharbegi a Gorostapalo suela ser muy resbaladiza.

En Iharbegi, tramo de 1,3 km con dos dolmenes: Sorgieboxa y Aznarbaxerra.

IHARBEGI

- Erratzu
- Zubipunta
- Erratzu
- Berategi
- Gorostapalo

PR-NA 4 "BAZTANGOIZA"

Aritzakun-Azpikueta-Urrusun-Amairu San Migel(Bozate)-Aritzakun

Baztangoizako "koartelek" (Baztan eskualde tradizionala), Santiago Bidarriekin bat eginez.

Por el "cuartel" de Baztangoiza (división tradicional de Baztan), coincidiendo con el Camino de Santiago Aritzakun, herriko plaza. Errepidetika kanposantura.

Curarekin, Amairu-Xisua tartar urez betetzen da.

Por el "cuartel" de Baztangoiza (división tradicional de Baztan), coincidiendo con el Camino de Santiago Aritzakun, plaza del pueblo. Por carretera hacia el cementerio.

El tramo Amairu-Xisua se encharca fácilmente.

BAZTANGOIZA

- Aritzakun
- Mogertza
- Azpikueta
- Urrusun
- Amairu
- Bozate

SL-NA "GAZTELU ZOKOA"

Amairu-Gaztelu Zokoa (presa)

Amairuko errotako presarekin, "Gaztelu Zokoa" barna, Gaztelua Nafarroa Erresuma-ren azken gotorlekua izan zen.

Entrada de Amairu, junto a la iglesia y el molino.

SL-NA 11 "ELIZONDOA"

Elizondo-Lekaroz (I.P.C.P.) Iurita-Gartzain-Elizondo

Elizondoa "koartelek" (Baztango eskualde tradizionala) herri eta Saskaizteko Iturrin barna.

Por los pueblos del "cuartel" de Elizondoa (división tradicional de Baztan) y fuente de Saskaizte.

Elizondo, Foru Plazatik Braulio Iuriarera kalera. Kontrafuz zentzua, Saskaizteko Iturririk.

Carretera sin arden del C.P. Lekaroz a Iurita. Tramo urbano de Elizondo poco balizado.

ELIZONDOA

- Elizondo
- Iurita
- Gartzain
- Saskaizte Iturri

PR-NA 3 "BEARTZUN"

Beartzun-Beartzun lepoa-Berduzt Basabari-Inubizi-Beartzun

Beartzungo mendietatik ibilaldi zuzena, Zarkindegiako bokera zeharkatuz.

Beartzun (Elizondoko 6km errepide eta 1 km pista) koartel zaharra. Ez dago estalitzatzen zerbizitua.

Belau eta Basabarko lepoetan bilizatuak elkarzuzan dira.

Aloz Irizarerok por los montes de Beartzun, cruzando el cordal de Zarkindegi.

Beartzun (a 6 km de Elizondo y 1 km por pista) antiguo cuartel. No hay servicios de hosteleria.

En los collados de Belau y Basabar confluyen senderos balizados.

BEARTZUN

- Koartela
- Beartzun
- Belau
- Zarkindegi
- Berduzt
- Iribizi

SL-NA "BASABAR"

Beartzun-Basabari-Arlegi Munautz-Basabari

Basabarko megalitiko inguru, trikuriak ikusgarriak bisitatu. Jean-etorriko ibilideta.

Acceso al área megalitica de Basabar, con vistosos dolmenes. Sendero de ida y vuelta.

Beartzun (a 6 km de Elizondo y 1 km por pista) antiguo cuartel. No hay servicios de hosteleria.

Acceso a Arlegi por helechal sin sendero. El dolmen de Munautz está en una ladera rocosa.

BASABAR

- Beartzun (koartela)
- Basabar
- Burga
- Arlegi
- Munautz

PR-NA 1 "ABARTAN"

Beartzun-Ziga

Abartan mendiko magal eta Basaburuko "koartelek" (Baztango eskualde tradizionala) herrietan barna.

Bezoatetik Zigarako bi tartetan errepidetik ibili behar da.

Elorregiko lepoaren inguruan eta Aizokoako intorengatik megalitiko interesgarriak.

Por la ladera del monte Abartan y pueblos del "cuartel" de Basaburu (división tradicional de Baztan).

Ziga, herriko beheko aldean. Ez du batera arketupeko inguru.

Ziga, parte baje del pueblo. Asentamiento por una casa con piscina. Entre Berroeta y Ziga hay recorridos de 20 metros de carretera.

Interesantes áreas megaliticas enmarcadas al collado de Elorregi y en la cima de Aizkoa.

ABARTAN

- Ziga
- Elorregi (Urlegi)
- Aizkoa
- Berroeta
- Aniz

PR-NA "IBAINETA"

Urlegi-Ibaineta Lapitzeko B'-Urlegi

Ibainetako Zelaia eta inguruko megalitikoak ibilideta, bertako parke inguruetan.

Senderoa a las zonas megaliticas de Ibañeta y Zelaia y sus alrededores, rodeando su humedal.

Collado de Urlegi, carretera Zugarramundi-Etxalar, p.k.3. No hay servicio de hosteleria.

Sendra poco abrigada, sin bosque. No conviene atravesar en el humedal de Ibañeta y Zelaia.

IBAINETA

- Urlegi
- Aragarri
- Ibaineta

PR-NA 90 "SORGINEN BIDEA"

Zugarramundi-Baineta-Urlegi-Lolaia Argindorea-Abaroz-Zugarramundi

Baztan eta Xaretko mugako mendietan barna, lepoa lepo eta kostaldeko kusepegi errepide.

Por los montes limítrofes de Baztan y Xareta, por collados con amplias panorámicas costeras.

Zugarramundi, herriko plazatik kanposanturitik igo.

Babes gutxi ibilideta, basotik gabe. Ez da komeni Ibañetako Zelaia padar sarzeta.

Entre Ibañeta y Lapitzeko borda, por el sendero megalítico SL-18 "Ibañeta".

SORGINEN BIDEA

- Zugarramundi
- Ibaineta
- Urlegi
- Lolaia
- Argindorea
- Abaroz

SL-NA 13 "INFRERNUKO ERROTA"

Igoeren B'-Etxeberrieta-Infernuko Errota Etxeberrieta-Igoeren B'

Baztan eta Etxeberriko mugako erreka zirkuitu erakaitko errota bidea, jauri-errotak.

Sendra de ida y vuelta un molino construido sobre el río, en la muga entre Baztan y Etxeberri.

Ingongo Borda, Grabideko errepidetik 16, p.k. Jatebetea 1 km (Etxeberriko B').

Errotatik SL-NA 13 ibilidetik Etxeberri Orizki auzora iristen da (gutuzira: 7,700 km).

Senda de ida y vuelta un molino construido sobre el río, en la muga entre Baztan y Etxeberri.

Ingongo Borda, Grabideko errepidetik 16, p.k. Jatebetea 1 km (Etxeberriko B').

Errotatik SL-NA 13 ibilidetik Etxeberri Orizki auzora iristen da (gutuzira: 7,700 km).

INFRERNUKO ERROTA

- Ingongo Borda
- Etxeberri Borda
- Infernuko errota
- Orizki (Etxeberri)

SL-NA "ARATXURI"

Belate (gatakaporta)-Sta Maria Belate-Etxeberri lepoa-Belate

Belateko Sta Maria ermitaria, erromatar pasaguneak. Ermitako lepoan, kaltetako kussarria eta megalitikoak.

Ala ermita de Sta Maria de Belate, pasada de peregrinos, y collado del collado Ermitako lepoa y estacion megalitica.

Carretera NA-1210, p.k. 3, entre el Puerto de Belate y la Venta de Ultzama (servicios de hosteleria).

Cruce de senderos balizados. Tramo embarrado en el regreso.

ARATXURI

- Belate
- Sta Maria
- Ermitako lepoa

PR-NA 1 "ABARTAN"

Ziga-Etxeberri lepoa (Abartan) Berroeta-Ziga

Abartan mendiko magal eta Basaburuko "koartelek" (Baztango eskualde tradizionala) herrietan barna.

Ziga, herriko beheko aldean. Ez du batera arketupeko inguru.

Ziga, parte baje del pueblo. Asentamiento por una casa con piscina. Entre Berroeta y Ziga hay recorridos de 20 metros de carretera.

Interesantes áreas megaliticas enmarcadas al collado de Elorregi y en la cima de Aizkoa.

ABARTAN

- Ziga
- Elorregi (Urlegi)
- Aizkoa
- Berroeta
- Aniz

BERTZE IBI BIDEAK / OTROS RECORRIDOS

SANTIAGOKO BIDEA / CAMINO DE SANTIAGO

Baionatik Iruñerako bide zaharra, Baztan zeharkatuz; Aren GR65-aren ikertaketa da. Egokite prozesoa dago, berezko gezi horiez seinatzen da.

Antigua ruta de Baiona a Pamplona, Baztan zeharkatuz; Aren GR65-aren ikertaketa da. Egokite prozesoa dago, berezko gezi horiez seinatzen da.

GR11 "PIRINEOKO IBILALDIA"

GR11 "TRAVESIA DEL PIRINEO"

Urkiaga eta Eskisaroko lepoan artean, Elizondotik bailara zeharkatuz. Bertitze prozesoa dago (2008 urterako), egun seinatzena uskerak du.

Entre los collados de Urkiaga y Eskisaroi, cruzo el valle por Elizondo. En proceso de renovación (previsto 2008), está escasamente balizado.

GR12 "EUSKAL HERRIKO BIDEA"

GR12 "SENDA DE EUSKAL HERRIA"

Urkiaga eta Belateko lepoan artean, Baztango hego mugatik eta gainez gain. Berriki eguneratua (2007 urtean).

Entre los collados de Urkiaga y Belate, por las montañas de la muga sur del valle. Actualizada recientemente (año 2007).

"BIDASOAKO BIDE BERDEA" / "CAMINO VERDE DEL BIDASOA"

Bidasoako trenbide zaharra ("tren txiki"), Baztan zeharren basteretik. Proiektokan, gaur egun Orozonen tarte bat zabalki dago.

Antiguo ferrocarril del Bidasoa ("tren txiki"), por la orilla del río Baztan. En proyecto, existe un tramo abierto entorno a Orozco.

AHOLKU PRAKTIKOAK

- Mendian baldintza klimatologiko egokietan ibili; ez abiatu eguradi bax, laino itxi, elurpean edo bero handiek.
- Leunokiki ibili; atseginagoa eta segurragoa da.
- Errespetatu zure ingurunea eta lasai ederraren disfrutatu.
- Herri guzira eta abere eremuetan zakurra lotua eraman behar da.
- Oinetako eta mendiko materiala egokiak, ura eta jateko zerbait eraman.
- SINOS 112 telefonora: Nafarroa gehienean hedatua bada ere, Pirineoko hainbat bazter eta mendizkoetan hutsune handiak daude.

CONSEJOS PRÁCTICOS

- Practica senderismo en condiciones climatológicas adecuadas: no andes con mal tiempo, niebla cerrada, nieve o excesivo calor.
- Camina en compañía: es más ameno y seguro.
- Respetu tu entorno y disfrútalo tranquilamente. Si llevas perro, de-be ir atado.
- En zonas urbanas y pastos de montaña, el perro debe ir atado.
- Llevar calzado y equipo apropiados, agua suficiente y algo para comer.
- Telefono Urgencia 112: cubre casi toda Navarra, pero hay grandes vacios en el Pirineo y zonas abarrancadas.

BAZTANGO UDALA 2007 / AYUNTAMIENTO DE BAZTAN 2007
Megalitoen Aholkularitza Tekniko / Asesoria Técnica en Megalitismo: JOSU CABODEVILLA

IBILIDEA eta monumentu megalitikoaren azalpen zehatzagoa informazioa emateko dituzte eta gurekin kontaktatu megalitismoa.
www.baztan.es

Berriako Turismo Bulegoa 948 592 386 Ofizio de Información y Turismo de Baztan
Elizondoko Turismo Bulegoa 948 581 279 Oficio de Información y Turismo de Elizondo (en valles)
Informazio gehiago / Más información
www.baztan.es

